

Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky Banská Bystrica

ŠTÁTNA
OCHRANA PRÍRODY
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Vyhodnotenie plnenia Programu záchrany tetrova hoľniaka (*Lyrurus (Tetrao) tetrix* Linnaeus, 1758) za roky 2018 – 2022

Banská Bystrica, 15. máj 2024

Zostavili: Ing. Andrea Lešová, PhD., RNDr. Matej Ferenčík
Doplnili: správy národných parkov a chránených krajinných oblastí
Formálne úpravy: RNDr. Jana Durkošová, Mgr. Katarína Borošová, Ministerstvo
životného prostredia SR

OBSAH

Úvod	3
1. Vyhodnotenie plnenia opatrení programu záchrany za roky 2018 – 2022	5
1.1. Vyhodnotenie plnenia opatrení v oblasti legislatívy	5
1.2. Vyhodnotenie opatrení v oblasti praktickej starostlivosti.....	8
1.3. Vyhodnotenie opatrení v oblasti monitoringu	10
1.4. Vyhodnotenie opatrení v oblasti výchovy a spolupráce s verejnosťou	11
2. Vyhodnotenie finančných nákladov na realizáciu programu záchrany za roky 2018 – 2022	13
3. Zhrnutie.....	14

ÚVOD

Populácia tetrahoľniaka (*Lyrurus (Tetrao) tetrix*) prekonala v posledných desaťročiach **výrazný pokles početnosti na veľkej časti areálu svojho výskytu, Slovensko nevynímajúc.** V Západných Karpatoch je jej hlavnou príčinou strata biotopov v dôsledku zmeny využívania krajiny ich fragmentácia a degradácia. V minulosti tetrov hoľniak na Slovensku hojne obýval nížinnú a podhorskú krajinu s podmáčanými lúkami, vresoviskami, rašeliniská a boreálne lesy škandinávského typu. Kvôli zmenám v krajine (odvodňovanie a s ním spojená zmena vodného režimu, ťažba rašeliny, zmena chemizmu, ústup extenzívnej pastvy, sekundárna sukcesia) tieto biotopy takmer zanikli. Dnes sa druh u nás vyskytuje takmer výlučne vo vyšších nadmorských výškach, horských lúkach, okrajoch lesov, na hornej hranici lesa, v pásme kosodreviny a v subalpínskom vegetačnom stupni. Po ústupe pastvy a postupnými zmenami v podraze a nástupe konkurencie schopnejších tráv a bylín sa potravná ponuka pre druh na mnohých miestach zmenšila. Upustenie od tradičných spôsobov hospodárenia má za následok zarastanie horských lúk a holí, nástup sekundárnej sukcesie a expanzívne šírenie borovice horskej, s čím súvisí zmenšovanie vhodných biotopov. V citlivom zimnom a jarnom období je veľmi dôležité zabrániť vyrušovaniu prostredníctvom intenzívneho turizmu, najmä skialpinizmu, jazdy na lyžiach vo voľnom teréne a prejazdov snežných skútrov, či v. výstavbe lyžiarskych a rekreačných areálov, ktorá tiež priťahuje väčšie množstvo predátorov (líška, diviak, kuna, krkavec). Vďaka zhoršeniu konektivity biotopov sa jednotlivé populácie stávajú izolované a hrozí u nich strata genetickej diverzity. Tiež zmena klimatických podmienok a náhle teplotné výkyvy v období znášky a liahnutia kuriatok majú vplyv na úspešnosť reprodukcie. Neskoré jarné mrazy, prípadne sneh, výrazne zvyšujú mortalitu nevylihnutých, prípadne čerstvo vylihnutých kuriatok. Teplejšie zimy s nižšou snehovou pokrývkou môžu zhoršovať možnosť tetrovov hoľniakov zahrabávať sa do snehu, čím sa zhoršuje termoregulácia a zvyšuje riziko predácie. Zmeny biotopov, či už vplyvom človeka, alebo klimatických zmien, sú hlavnými faktormi ohrozujúcimi populácie všetkých kurovitých druhov. Ako z vyššie uvedeného vyplýva, tetrov hoľniak musí čeliť množstvu negatívnych faktorov, ktoré ovplyvňujú jeho úspešné prežívanie na území Slovenska.

Súčasnú populáciu tetrahoľniaka na Slovensku (r. 2023) odhadujeme na základe expertného odhadu a výsledkov čiastkového zisťovania populácie na 618 – 900 jedincov. V čase vymedzovania sústavy chránených vtáčích území (CHVÚ) bol odhadovaný počet 550 kohútov. Podľa správy pre Európsku komisiu (EK) za obdobie r. 2008 – 2012 bola predpokladaná veľkosť hniezdnej populácie na území Slovenskej republiky 150 - 250 tokajúcich samcov, krátkodobý populačný trend tetrahoľniaka (za posledných 12 r., 2000 – 2012) bol uvádzaný ako stabilný a dlhodobý (od r. 1980) ako klesajúci. V správe pre EK za obdobie r. 2013 – 2018 sa reportovala predpokladaná veľkosť hniezdnej populácie na území Slovenska 300 - 500 tokajúcich samcov, populačný trend krátkodobý (2007 – 2018) ako stúpajúci a dlhodobý ako klesajúci (Černecký et al. 2019).

Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky (ŠOP SR) za spoluúčasti autorského kolektívu vypracovala „Program záchrany tetrahoľniaka (*Lyrurus tetrix* Linnaeus, 1758) na roky 2018 – 2022“ (ďalej „program záchrany tetrahoľniaka“ alebo „program záchrany“) v rámci projektu „**Zlepšenie stavu ochrany druhov tetrov hlucháň a tetrov hoľniak**“, ktorý bol spolufinancovaný z Operačného programu Kvalita životného prostredia (OP KŽP) a po schválení ministrom životného prostredia bol zverejnený na stránke <https://www.minzp.sk/ochrana-prirody/druhova-ochrana/programy-zachrany/>.

Hlavným cieľom programu záchrany bolo zabezpečenie prežitia populácie tetrahoľniaka na území Slovenska a postupné zvyšovanie jeho populácie na úroveň priaznivého stavu. Pre záchranu druhu bolo potrebné realizovať opatrenia zamerané na zastavenie straty, zlepšovanie kvality a postupné rozširovanie vhodných biotopov, predovšetkým resp. so zameraním na obnovenie najmä extenzívnej pastvy vo vyšších nadmorských výškach (na holiach) na čo najväčšej ploche vhodných biotopov tetrahoľniaka. Hlavný cieľ i čiastkové ciele programu záchrany tetrahoľniaka

na roky 2018 – 2022 sa podarilo naplniť len čiastočne hlavne z dôvodu nezabezpečenia finančných prostriedkov, plánovaných predovšetkým z OP KŽP, či nedostatočného zapojenia dotknutých subjektov. Vyhodnotenie plnenia jednotlivých opatrení programu záchrany za roky 2018 – 2022 je uvedené v kapitolách 1 a 2, resp. v kapitole 3 je zhrnutie.

1. VYHODNOTENIE PLNENIA OPATRENÍ PROGRAMU ZÁCHRANY ZA ROKY 2018 – 2022

1.1 Vyhodnotenie plnenia opatrení v oblasti legislatívy

Opatrenia v oblasti legislatívy programu záchrany na roky 2018 – 2022 a ich vyhodnotenie plnenia:

- **Prehodnotiť vyhlášky MŽP SR, ktorými boli vyhlásené CHVÚ, kde sa vyskytuje a je predmetom ochrany tetrov hoľniak, konkrétne:**

CHVÚ	Všeobecne záväzný právny predpis, ktorým bolo CHVÚ vyhlásené
Horná Orava	vyhláška Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky č. 173/2005 Z. z., ktorou sa vyhlasuje Chránené vtáčie územie Horná Orava
Malá Fatra	vyhláška Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky č. 2/2011 Z. z., ktorou sa vyhlasuje Chránené vtáčie územie Malá Fatra
Nízke Tatry	vyhláška Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky č. 189/2010 Z. z., ktorou sa vyhlasuje Chránené vtáčie územie Nízke Tatry
Veľká Fatra	vyhláška Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky č. 194/2010 Z. z., ktorou sa vyhlasuje Chránené vtáčie územie Veľká Fatra
Tatry	vyhláška Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky č. 4/2011 Z. z., ktorou sa vyhlasuje Chránené vtáčie územie Tatry
Čergov	vyhláška Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky č. 28/2011 Z. z., ktorou sa vyhlasuje Chránené vtáčie územie Čergov
Levočské vrchy	vyhláška Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky č. 434/2012 Z. z., ktorou sa vyhlasuje Chránené vtáčie územie Levočské vrchy
Muránska planina – Stolica	vyhláška Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky č. 439/2009 Z. z., ktorou sa vyhlasuje Chránené vtáčie územie Muránska planina – Stolica
Slovenský raj	vyhláška Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky č. 3/2011 Z. z., ktorou sa vyhlasuje Chránené vtáčie územie Slovenský raj
Volovské vrchy	vyhláška Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky č. 196/2010 Z. z., ktorou sa vyhlasuje Chránené vtáčie územie Volovské vrchy

Opatrenie nebolo splnené z dôvodu, že prioritou bolo postupné dopracovanie programov starostlivosti o jednotlivé CHVÚ. V týchto programoch starostlivosti je určená úloha na prehodnotenie vyhlášok MŽP SR, ktorými bolo dané CHVÚ vyhlásené. Prehodnotenie bude na základe zmapovania druhov a, ak to bude relevantné, bude nasledovať aj príprava a prerokovanie návrhu nového právneho predpisu. Prehodnotenie vyhlášok je teda viazané na mapovanie a monitoring druhov.

- **Dopracovať, prerokovať a predložiť na schválenie programy starostlivosti o CHVÚ, kde sa vyskytuje a je predmetom ochrany tetrov hoľniak.**

Opatrenie bolo čiastočne splnené. Z CHVÚ, kde je predmetom ochrany aj tetrov hoľniak, bol pre CHVÚ Horná Orava schválený program starostlivosti v r. 2017, v rámci platnosti programu záchrany boli schválené ďalšie 3:

CHVÚ	Program starostlivosti o CHVÚ schválený vládou SR na roky	Výmera pre ochranu hoľniaka vo vymedzenom ekologicko-funkčnom priestore (EFP)

Čergov ¹	2019 – 2048	-
Slovenský raj	2019 – 2048	7 892,76 ha (EFP 4)
Volovské vrchy	2023 – 2052	00 608,50 ha (EFP 2) a 19 369,80 ha (EFP 3)

Schválené programy starostlivosti sú zverejnené na webovej stránke Ministerstva životného prostredia SR <https://www.minzp.sk/natura2000/chrane-ne-vtacie-uzemia/programy-starostlivosti-chvu.html>

Stav prípravy a schvaľovania ostatných 5 dokumentácií je k 31. decembru 2022 nasledovný:

Návrh programu starostlivosti o Národný park Muránska planina (NP)/CHVÚ Muránska planina – Stolica bol zverejnený v januári 2020, spoločne so zámerom zonácie tohto NP. V súčasnosti je výskyt druhu najmä na horských lúkach v okolí kóty Stolica, ako aj na lesných pozemkoch v ich okolí, kde v minulosti prebehla asanačná ťažba. Na asanovaných plochách sa nachádza aj na jednej lokalite v samotnom NP Muránska planina, pričom boli vytipované vhodné nelesné biotopy v okolí lokality ako potencionálne vhodné pre tetra holniaka a ich následný manažment. V dopracúvanom návrhu programu starostlivosti sú biotopy tetra holniaka začlenené do EFP 4 – trvalo trávnaté porasty a EFP 5 - ostatné nelesné a lesné biotopy s extenzívnym využívaním a to v okolí Stolice, ako aj v NP Muránska planina, o výmere **423 ha v zóne C NP Muránska planina a zóne D chráneného areálu Stolica**.

Návrh programu starostlivosti o NP/CHVÚ Tatry bol dopracovaný v decembri 2022 spoločne so zámerom zonácie Tatranského národného parku (TANAP). Správa Tatranského národného parku so sídlom v Tatranskej Lomnici súčasne dohodla s MŽP SR, že v r. 2023 doplní odhad finančných prostriedkov a uskutoční predrokovania s kľúčovými subjektmi k výške týchto náhrad (na spresnenie vymedzenia zón a hraníc NP). Program starostlivosti je plánovaný ako integrovaný dokument pre TANAP, CHVÚ a pre všetky ostatné prekrývajúce sa územia sústavy Natura 2000.

Návrh programu starostlivosti o CHVÚ Levočské vrchy bol v novembri 2023 predložený na MŽP SR a následne bolo naplánované jeho predrokovanie s dotknutými subjektmi. V návrhu nie sú začlenené biotopy holniaka do EFP, nakoľko výskyt druhu v území nebol potvrdený. EFP môžu byť doplnené po dohode s užívateľom.

Pre ostatné 3 CHVÚ (Veľká Fatra, Malá Fatra, Nízke Tatry) majú byť návrhy programov starostlivosti dopracované v nadväznosti na zonáciu NP, s ktorými sa tieto CHVÚ prekrývajú. V dopracúvanom návrhu programu starostlivosti o CHVÚ Veľká Fatra sú začlenené biotopy tetra holniaka predovšetkým v rámci EFP 2 o výmere **3 761,84 ha**, v návrhu programu starostlivosti o NP CHVÚ Malá Fatra v EFP 4 o výmere **1 877,35 ha** a v návrhu programu starostlivosti o CHVÚ Nízke Tatry sú vyčlenené biotopy holniaka v EFP 2 o výmere **8 355,08 ha**.

Väčšina lokalít výskytu tetra holniaka je tiež **súčasťou existujúcich chránených území v rámci národnej sústavy** s rôznym stupňom územnej ochrany podľa zákona č. 543/2002 Z. z.

V januári 2022 nadobudla účinnosť **novela zákona č. 543/2002 Z. z., ktorou bola zabezpečená reforma národných parkov**. K 31. marcu 2022 vzniklo 9 odborných organizácií ochrany prírody a krajiny (**9 správ národných parkov**), ktoré sú príspevkovými organizáciami v priamom riadení MŽP SR. K 1. aprílu 2022 došlo **k prechodu správy všetkých štátnych lesných pozemkov v rámci 3 národných parkov** – NP (Tatranský NP, Pieninský NP a NP Slovenský raj) na novozriadené správy národných parkov a v rámci ostatných 6 NP k prechodu pozemkov zasahujúcich do 4. a 5. stupňa územnej ochrany. Z celkovej výmery 9 NP (320 403 ha) predstavujú štátne lesné

¹ V CHVÚ Čergov neboli v programe starostlivosti vyčlenené EFP

pozemky takmer 50 % výmery NP (159 494,62 ha), pričom takmer 62 % výmery štátnych lesných pozemkov, resp. 30,83 % výmery 9 NP **bolo k 31. decembru 2022 delimitovaných do správ NP.**

Zonácia **NP Muránska planina** bola vyhlásená nariadením vlády SR č. 278/2022 Z. z., s účinnosťou od 1. októbra 2022, pričom k prechodu pozemkov vo vlastníctve štátu na Správu NP Muránska planina došlo podľa § 104i ods. 6 zákona č. 543/2002 Z. z. v januári 2023. Výmeru vyhlásenej zóny A na území NP Muránska planina tetrov hoľniak využíva okrajovo, kde sa nachádza v tesnej blízkosti trvalých trávnatých porastov. Preto presný prekryv biotopov tetrova hoľniaka so zónami A a B NP Muránska planina nie je vylíšený, pričom sa predpokladá jej priaznivý dopad na populáciu tetrova hoľniaka z dôvodu poskytnutia hniezdných a úkrytových lokalít. Najviac biotopov tetrova hoľniaka je v **zóne C** (v NP Muránska planina), mimo NP Muránska planina, v lokalite Stolica (súčasť CHVÚ Muránska planina – Stolica), boli zmapované biotopy druhu (r. 2022) hlavne na trvalých trávnatých porastoch. Ich ochrana sa zabezpečí vyhlásením chráneného areálu Stolica². Spolu ide o biotopy na výmere **423 ha**.

Zonácia NP je pre zlepšenie ochrany biotopov tetrova hoľniaka veľkým prínosom, vzhľadom na značný prekryv NP a CHVÚ a na nastavenie vhodnej starostlivosti pre jednotlivé predmety ochrany. Prekryv NP a CHVÚ Veľká Fatra je na výmere 39 705,52 ha (3. – 5. stupeň ochrany) a časť CHVÚ Veľká Fatra (4 731,01 ha) zasahuje do ochranného pásma NP Nízke Tatry (2. stupeň ochrany). Prekryv NP Nízke Tatry a CHVÚ je 71 152,67 ha. Z celkovej výmery CHVÚ Malá Fatra (67 132,054 ha) sa s NP Malá Fatra prekrýva 22 367,47 ha.

Zonácie TANAP, NP Nízke Tatry a NP Malá Fatra sú v štádiu odborného spracovania a komunikácie s dotknutými subjektmi aj v rámci realizačných projektov. Zonácia **TANAP** je viazaná na dohodu s neštátnymi subjektmi k náhradám. V jej odbornom návrhu bola vyčlenená zóna EFP 3 o výmere **13 171,31 ha**, ktorá zahŕňa biotop tetrova hoľniaka. Správa NAPANT so sídlom v Banskej Bystrici v r. 2022 začala s prípravou odborného návrhu zonácie **NP Nízke Tatry**, ako aj programu starostlivosti o tento národný park. Zverejnenie zámeru a návrhu programu starostlivosti bolo plánované v druhej polovici r. 2023. Predrokovanie zonácie **NP Malá Fatra** a návrh programu starostlivosti je vzhľadom na vysoký podiel neštátnych subjektov na výmere NP – takmer 90 %, náročné, nakoľko je pre dosiahnutie cieľov zonácie nevyhnutná ich podpora. V r. 2020 – 2021 sa uskutočnila séria predbežných rokovaní so zástupcami neštátnych vlastníkov lesov. V odbornom návrhu bola vyčlenená **zóna B a C** o výmere **625,71 ha**, ako biotop tetrova hoľniaka s aktívnym manažmentom (pastva, výrub náletových drevín a krovín), a **zóna A** s režimom bez zásahu o výmere **648,88 ha**. Zámer zonácie **NP Veľká Fatra** bol zverejnený v decembri 2022³. V rámci zonácie bola vyčlenená **zóna C** o výmere **2797,57 ha** ako biotop tetrova hoľniaka s aktívnym manažmentom (pastva, výrub náletových drevín a krovín) a **zóna A** o výmere **214,64 ha** s režimom bez zásahu. Biotopy tetrova hoľniaka o výmere **749,63 ha** sa nachádzajú aj mimo vlastného územia NP Veľká Fatra v jeho ochrannom pásme alebo v ochrannom pásme NP Nízke Tatry, čo predstavuje 19,93 % výmery, kde je možný aktívny manažment v prospech zlepšenia biotopu druhu.

- ***Vytvorenie predpokladov na podporu udržiavania biotopov tetrova hoľniaka v priaznivom stave v rámci dotačných schém.***

Pre záchranu tetrova hoľniaka sa v rámci Spoločnej poľnohospodárskej politiky nastavil rámec na podporu udržiavania biotopov predovšetkým obnovením tradičného obhospodarovania horských a sub-alpínskych lúk. Išlo najmä o rozšírenie a obnovu extenzívnej pastvy (prípadne aj kosenia, napríklad

² Nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 308/2023 Z. z., ktorým sa vyhlasuje chránený areál Stolica, nadobudlo účinnosť 1. januára 2024, t. j. mimo odpočítavaného obdobia.

³ Nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 427/2023 Z. z., ktorým sa vyhlasuje Národný park Veľká Fatra, jeho zóny a ochranné pásma, nadobudlo účinnosť 1. januára 2024, t. j. mimo odpočítavaného obdobia

aj formou agro-environmentálnych akcií so zapojením širokej verejnosti), ktoré umožnia udržiavať biotopy tetrova hoľniaka dlhodobo v priaznivom stave. Z údajov poskytnutých zo strany Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky (MPaRV SR) vyplýva, že na **3 804,53 ha bola vykonávaná pastva a kosenie na horských lúkach a vysokohorských trávnych porastoch**. Zároveň sa nastavil rámec na podporu a udržiavanie biotopov hoľniaka v priaznivom stave v rámci nových dotačných schém. Rozdiel oproti novému a predchádzajúcemu nastaveniu dotačných schém bol obsahovo rovnaký, rozdiel je vo výške dotácie/výška platby.

▪ **Zmena trvania platnosti programu záchrany**

Trvanie platnosti programu záchrany bolo zmenené. V čase prípravy programu záchrany bolo určené 5 ročné obdobie podľa § 25 ods. 2 vyhlášky Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky č. 24/2003 Z. z., ktorou sa vykonáva zákon č. 543/2002 Z. z. Aktuálne doba platnosti programu záchrany nie je podľa zákona č. 543/2002 Z. z. a vyhlášky MŽP SR č. 170/2021 Z. z. striktno vymedzená a to s účinnosťou od 1. júna 2021.

1.2 Vyhodnotenie opatrení v oblasti praktickej starostlivosti

Opatrenia v oblasti praktickej starostlivosti programu záchrany na roky 2018 – 2022 a ich plnenie:
Zastavenie straty, zvýšenie kvality a rozlohy vhodných biotopov tetrova hoľniaka prostredníctvom opatrení:

a) **Zhodnotenie vhodnosti biotopov a vypracovanie plánov manažmentových opatrení**

Opatrenie sa splnilo čiastočne.

- V rámci príprav dokumentácií ochrany prírody a krajiny (programy starostlivosti o CHVÚ, o NP, zonácie NP) sa pristúpilo k identifikácii vhodnosti biotopov na lokalitách pre tetrova hoľniaka, ktoré sa vymedzili v rámci EFP resp. zón chránených území.
- Realizovali sa aktívne opatrenia zamerané na obnovu extenzívnej pastvy na existujúcich vhodných biotopoch (na výmere **9 ha v CHVÚ Muránska planina - Stolica**), opatrenia na zastavenie zarastania horských a subalpínskych lúk, ale aj opatrenia na obnovu už degradovaných biotopov (obnova už zarastených lokalít, revitalizácia mokradí) na výmere ďalších **9,61 ha v CHVÚ Muránska planina – Stolica**.
- Bola zabezpečená pasívna ochrana zameraná na ochranu existujúcich vhodných lesných biotopov na okrajoch lúk a rašelinísk (riedke lesy s vyhovujúcou štruktúrou a drevinovým zložením v zónach A v okolí biotopov tetrova hoľniaka), ktoré predstavujú trvalé trávnaté porasty).
- Vyššie uvedené opatrenia boli zapracované do návrhov programov starostlivosti a pripravili sa/ boli konzultované so záujmovými skupinami, predovšetkým s vlastníkmi a užívateľmi pozemkov (miestnymi farmármi, obhospodarovateľmi lesov), ale aj vedeckými pracovníkmi, poľovníckymi a ochranárskymi združeniami a miestnou samosprávou.

Zastavenie straty a zlepšovanie existujúcich vhodných biotopov, vytváranie nových vhodných biotopov, prepájanie vhodných biotopov

Opatrenie sa splnilo čiastočne.

- V rámci príprav dokumentácií ochrany prírody a krajiny (programy starostlivosti o CHVÚ, o NP, zonácie NP) sa zohľadňovalo pri identifikácii vhodnosti biotopu aj biotopy vhodné na **prepojenie** (koridorov) na úrovni lokality ako aj krajiny, pozornosť sa venovala aj identifikácii druhu pozemkov a vlastníctva (nakoľko horské a subalpínske lúky môžu byť poľnohospodárskym pôdnym fondom (trvalými trávnatými porastmi – zaradenými alebo nezaradenými do LPIS⁴), ale aj lesnými pozemkami bez lesných porastov (ktorých využívanie súvisí s využívaním funkcií lesa/ohryzové plochy pre zver, rašeliniská/ alebo pozemky nad

⁴ Land Parcel Identification System (Systém identifikácie poľnohospodárskych pozemkov)

- hranicou stromovej vegetácie).
- Na plochách existujúcich vhodných biotopoch tetrova hoľniaka (na výmere **58,8 ha v CHVÚ Muránska planina – Stolica** v časti Stolice), kde taktiež prebieha sekundárna sukcesia a dochádza k zarastaniu a zhoršovaniu kvality biotopu, obhospodarovateľ nepretržite udržiava extenzívnu pastvu hovädzieho dobytku a po konzultáciách so Správou NP Muránska planina so sídlom v Revúcej priebežne vykonáva opatrenia zamerané na redukciu (výrub), náletových drevín a zlepšenie štruktúry biotopov s cieľom vytvorenia komplexu s heterogénnou mozaikou trávnatých plôch predelených ihličnanmi poskytujúcimi úkryt pred predátormi.
  - V NP Veľká Fatra sa nastavila spolupráca s miestnymi obhospodarovateľmi na zachovanie manažmentu v hôľnej časti NP Veľká Fatra (pastva dobytku a oviec) s cieľom zabezpečiť vhodné podmienky pre druh striedaním pasienkov, presúvaním košiarov v prípade oviec, stanovovaním podmienok pre maximálny počet zvierat v stáde (max 100 ks), ktoré sú uvedené do rozhodnutí orgánov ochrany prírody týkajúcich sa pastvy. Vykonávajú sa aj následné kontroly dodržiavania stanovených podmienok. Po vypasení sa dokášali zvyšky nedopasené, čím sa likvidoval potenciálny nálet a sukcesia pasienkov.
  - Ďalej sa starostlivo posudzoval podiel kosodreviny na plochách, nakoľko mozaikovite rozmiestnené porasty kosodreviny zlepšujú kvalitu biotopu na lokalite a tetrov hoľniak tieto porasty celoročne využíva (napr. v CHVÚ Veľká Fatra).

Obmedzenie negatívneho vplyvu predácie

- Opatrenie sa plnilo priebežne.
- Požiadavky ŠOP SR a správ NP ohľadom obmedzenia negatívneho vplyvu predácie sa zakomponávajú medzi opatrenia v programoch starostlivosti o jednotlivé CHVÚ a do rozhodnutí orgánov ochrany prírody, ktoré umožňujú lov týchto predátorov (ide o vyjadrenia pre orgány štátnej správy k žiadostiam užívateľov poľovných revírov o vydanie súhlasu orgánov ochrany prírody na vnaďenie alebo prikrmovanie zveri podľa § 14 zákona č. 543/2002 Z. z.); menovite ide aj o požiadavky ohľadom vhodného priestorového umiestnenia vnaďísk do miest mimo lokalít s výskytom tetrova hoľniaka, čo môže efektívne prispieť k odlákaniu diviačej zveri z týchto lokalít a aj k zvýšeniu lovu diviačej zveri).
  - V tejto súvislosti MŽP SR rokovalo so zástupcami Štátnej veterinárnej a potravinovej správy SR, ako aj Slovenskou poľovníckou komorou, ohľadne podmienok pre aktuálne riešenie situácie pri odlove diviačej zveri a zároveň požiadalo okresné úrady v sídle kraja o súčinnosť (august 2020) pri povoľovaní výnimiek umožňujúcich vnaďenie aj v 3. stupni ochrany za účelom efektívneho lovu diviačej zveri a znižovania jej stavov.
  - V súvislosti s riešením problematiky AMO sa vydanými opatreniami miestnych regionálnych veterinárnych správ sa sledovalo zníženie populácie diviačej zveri, ktorá predstavuje významného predátora tetrova hoľniaka.
  - MPaRV SR ako ďalší z motivačných nástrojov na podporu lovu diviačej zveri, s cieľom zamedziť ďalšiemu šíreniu AMO, vyčlenilo finančné prostriedky na úhradu za ulovenie jedinca diviačej zveri vo výške 100 EUR užívateľom špecifikovaných poľovných revírov.
  - Ústredný riaditeľ Štátnej veterinárnej a potravinovej správy SR nariadil listom z 28. 1. 2022 intenzívny lov diviačej zveri a MPaRV SR listom č. 10603/2022-740 zo 14. 12. 2022 povolilo mimoriadny lov dospeljej diviačej zveri na území Slovenska v čase ochrany, čím povolilo celoročný lov vo všetkých kategóriách diviačej zveri. Poľovnícka štatistika (<https://gis.nlc.sk/org/IBULH/PolovStat/PolovStat>) eviduje lov diviakov za poľovnícku sezónu (marec až február nasledovného kalendárneho roku) aj po okresoch – zatiaľ ako poslednú poľovnícku sezónu 2021.
  - Do ďalšieho obdobia (r. 2023) MPaRV SR pripravuje mimoriadne povolenie lovu dospeljej diviačej zveri v čase ochrany, aby bol naďalej umožnený celoročný lov diviačej zveri bez ohľadu na vek a pohlavie.

Obmedzenie ľudskeho vyrušovania

- Opatrenie sa plnilo priebežne.
- Na lokalitách s výskytom tetrahoľniaka sa obmedzila výstavba nových ciest a turistickej infraštruktúry, ako aj rozširovanie alebo výstavba nových lyžiarskych stredísk. Napríklad v NP Veľká Fatra došlo k výmene starého malého lokálneho vleku na Kráľovej studni za nový, chýba nateraz schválený prevádzkový poriadok vleku. Žiadosť o obnovu lyžiarskeho vleku na Líšku Správa NP Veľká Fatra so sídlom v Martine nepodporila a nesúhlasila s obnovou vleku a lyžiarskeho strediska na hrebeň Veľkej Fatry, u ktorej je predpoklad negatívneho ovplyvnenia populácie a biotopu druhu. Neodporučila sa ani obnova vrcholovej stanice na lokalite Líška.
  - V stanoviskách pre orgány štátnej správy sa obmedzovali aktivity, ktoré by spôsobili vyrušovanie druhu hlavne v období rozmnožovania druhu a obmedzovali sa aktivity, ktoré by mohli mať negatívny vplyv na populáciu alebo biotop druhu. Prostredníctvom stanovísk a vyjadrení odborných organizácií ochrany prírody a orgánov štátnej správy v procese prípravy, posudzovania a povoľovania vyššie uvedených typov činností, je zabezpečené ich obmedzenie či usmernenie tak, aby nemali negatívne vplyvy na populáciu druhu. Navrhovatelia zámerov či prevádzkovatelia zariadení boli zo strany organizácií ochrany prírody upozorňovaní na možný výskyt druhu a potrebu/spôsobu zabezpečenia jeho ochrany.
  - Usmerňovalo sa aj budovanie nových trás a cyklotrás napr. v NP Veľká Fatra tak, aby bolo možné využívať potenciál územia na šport, rekreáciu výskum a vzdelávanie, ale bez negatívnych vplyvov.
  - V období platnosti programu záchrany sa zistili nové rozmáhajúce sa negatívne aktivity a preto je potrebné venovať im pozornosť – používanie dronov, „kiting“, skialpinizmus, nočné prechody cez územia, obnova horských chát a aktivity s nimi súvisiace (horská chata Smrekovica), usmernenie sprievodcovskej činnosti a iné.
  - V lyžiarskom stredisku v Tatranskej Lomnici monitorovala Správa Tatranského národného parku so sídlom v Tatranskej Lomnici účinnosť opatrení na zviditeľnenie lanových dráh prostredníctvom UV svetiel inštalovaných na stožiaroch.
  - Regulovala sa návštevnosť a v prípade potreby sa presmerovali turistické chodníky. Tiež sa usmerňovali všetky práce mimo obdobia toku, hniezdenia a výchovy mláďat (od 15.6 do 15.9 príslušného kalendárneho roku).

1.3 Vyhodnotenie opatrení v oblasti monitoringu

Opatrenia v oblasti monitoringu programu záchrany na roky 2018 – 2022 a plnenie:

▪ *Vypracovanie monitorovacieho programu, realizácia monitoringu.*

Opatrenie bolo splnené čiastočne, nakoľko monitorovací program bol vypracovaný (v r. 2022), realizácia monitoringu začala až v r. 2023.

ŠOP SR v r. 2022 obstarala a schválila 43 **metodík monitoringu skupín druhov vtákov, vrátane tetrahoľniaka**, pre ktorého bolo založených **28 trvalých monitorovacích lokalít (TML)** vymedzených CHVÚ aj mimo CHVÚ, aby bola zahrnutá reprezentatívna vzorka populácie. Schválená metodika monitoringu tetrahoľniaka spočíva v metóde sčítania tokajúcich jedincov na tokaniskách, pričom sa evidujú všetky vizuálne aj akusticky zaznamenané jedince. Sčítavajú sa najmä hromadne tokajúce jedince, evidujú sa aj individuálne tokajúce jedince s prihliadaním na možnosť nálezu nových okrajových tokanísk, príp. obnovy starých tokanísk. V orografických celkoch, kde tok pre veľkosť lokálnej populácie môže prebiehať už len jednotlivo, sa monitoruje na tokaniskách, ktoré sú kontrolované viac rokov. Na každej TML sa sčítavajú všetky vizuálne a akusticky zistené vtáky počas ranného toku. Odporúča sa byť na tokanisku už v nočných hodinách, najneskôr však hodinu pred začatím toku (najvhodnejšie večer pred samotným monitoringom) s odchodom po ukončení toku,

prícom je potrebné zaujať vhodné miesto na nerušené pozorovanie tokajúcich jedincov. Pri viacerých tokaniskách v užšej záujmovej oblasti, sa vytýčia oblasti s výskytom tetrovov, ktoré sa rozdelia na mapované úseky pre viacero mapovateľov tak, aby sa za jeden deň zistil celý počet tokajúcich jedincov. Pohyb na tokanisku alebo medzi viacerými tokaniskami na väčších vzdialenostiach počas ranného toku sa neodporúča s prihliadnutím na plachosť jedincov. Je potrebné evidovať a zapisovať si početnosť kohútov počas celého monitoringu, počet samíc, maximálne počty zistených jedincov, príp. ďalšie dôležité zistenia (prítomnosť predátorov, turistický tlak a pod.). Pri tokanisku s väčšou rozlohou, príp. pre náročnosť terénu, je vhodné deň pred monitoringom inštalovať aj akustické nahrávače. Tieto je potrebné zaznačiť do mapy s doplnením o smer snímania zvukov pre dodatočné spracovanie dát. Nočné nahrávanie hlasov sa odporúča rovnako ako pri fyzickom monitoringu od 3 hodiny ránej do 9 hodiny. Vzdialenosť medzi akustickými nahrávačmi je závislá od lokality, postačuje na vhodne vybraných miestach (vyvýšené miesta) inštalovať prístroje každých 300 – 500 m. Nahrávky je vhodné spracovať napr. v aplikácii Audacity. Na tokaniskách v závislosti od lokálnych podmienok je možné inštalovať aj fotopasce. Vhodné je prechádzať a kontrolovať počas dňa aj lokality na okrajoch známych tokanísk, príp. tokaniská neaktívne ale známe z minulosti. Druh sa monitoruje v čase snehovej pokrývky ktorá umožňuje nájsť pobytové znaky po druhu – stopy v snehu, trus, perie a pod. Kontroly TML je potrebné v nasledujúcich rokoch opakovať. Monitoring sa realizuje za dobrých poveternostných podmienok, teda bez dažďa a vetra.

Samotný monitoring začne v r. 2023, údaje z monitoringu sú sústreďované v Komplexnom informačnom a monitorovacom systéme (KIMS).⁵ Z uvedeného dôvodu jeho výsledky nie sú vo vyhodnotení za roky 2018 – 2022 uvedené. Avšak čiastkové výsledky ŠOP SR a správ národných parkov potvrdili odborný odhad veľkosti populácie na úrovni 618 – 900 jedincov.

Monitorovanie vývoja populácie tetra holniaka, sledovanie trendov vývoja a pôsobenia negatívnych faktorov má zásadný význam pre záchranu druhu. Monitoring poskytne tiež informácie, či realizácia jednotlivých opatrení programu záchranu prináša želané výsledky, ale tiež by mal upozorniť aj na potrebu zmeny manažmentových opatrení. Je potrebné aj naďalej realizovať monitoring tokanísk tetra holniaka podľa metodiky monitoringu vtákov na všetkých TML.

1.4. Vyhodnotenie opatrení v oblasti výchovy a spolupráce s verejnosťou

Opatrenia v oblasti výchovy a spolupráce s verejnosťou v programe záchranu na roky 2018 – 2022 a ich plnenie:

- *Zabezpečenie spolupráce a podpory odbornej verejnosti ako aj širokej laickej verejnosti (zabezpečenie vzdelávania formou školení a seminárov, nadviazať komunikáciu s vlastníkami pozemkov a prevádzkovateľmi lyžiarskych stredísk, osobné stretnutia na zvýšenie povedomia o problematike u dotknutých samosprávnych subjektov).*
- *Zabezpečiť pre širokú verejnosť mediálnu kampaň za účelom ovplyvnenia verejnej mienky a vytvorenie tlaku na verejnosť v prospech ochrany druhu (vydať propagačné materiály, zabezpečiť vzdelávacie aktivity pre deti a mládež a iné).*

Opatrenie bolo priebežne plnené.

ŠOP SR v spolupráci s MŽP SR zriadila v auguste 2018 **expertnú pracovnú skupinu na ochranu hlucháňa hôrneho a tetra holniaka a ich biotopov na území Slovenskej republiky.** Jej

---

⁵ <https://www.biomonitoring.sk/>

členmi sú zástupcovia Lesov SR, š. p., neštátnych vlastníkov lesa, vedeckých pracovníkov, ŠOP SR a mimovládnych organizácií. Pracovná skupina mala 5 zasadnutí.

Na prvom zasadnutí expertnej pracovnej skupiny (14. augusta 2018) sa predstavil návrh štatútu, v rámci ktorého bol nastavený o.i. aj účel zriadenia expertnej skupiny ako odborného poradného garanta pre riešenie teoretických, koncepčných, metodologických a organizačných otázok a problémov ochrany populácií predmetných druhov a ich biotopov.

Na druhom zasadnutí expertnej pracovnej skupiny (17. januára 2019) bol schválený štatút expertnej pracovnej skupiny, zhodnotený stav prípravy, prerokovania a schvaľovania programov starostlivosti o CHVÚ, kde je predmetom ochrany hlucháň hôrny a tetrov hoľniak (CHVÚ Strážovské vrchy a o CHVÚ Nízke Tatry). Témou zasadnutia bola tiež analýza stavu podnetov a konaní podľa § 4 zákona č. 543/2002 Z. z. v rámci uvedených CHVÚ. Odznela informácia k nastaveniu monitorovacieho programu hlucháňa hôrneho a tetra hoľniaka v rámci schváleného projektu ŠOP SR pod názvom „*Monitoring druhov a biotopov európskeho významu podľa smernice o biotopoch a smernice o vtákoch*“.

Na treťom zasadnutí pracovnej skupiny (10. apríla 2019) sa opätovne prediskutoval návrh programu starostlivosti o CHVÚ Nízke Tatry, konkrétne dostatočnosť vymedzenia JPRL s pasívnym a aktívnym manažmentom na území CHVÚ Nízke Tatry v rámci vymedzeného EFP 2 pre hlucháňa hôrneho, ako aj k navrhovaným opatreniam v rámci aktívneho manažmentu vo vzťahu k možnému zlepšeniu biotopov hlucháňa hôrneho.

V rámci štvrtého pracovného zasadnutia pracovnej skupiny (12. novembra 2019) sa riešila problematika konaní jednotlivých okresných úradov podľa § 4 zákona č. 543/2002 Z. z. v rámci kompetenčného územia ŠOP SR, Správy NP Slovenský raj. Ďalej sa predstavil návrh programu starostlivosti o CHVÚ Muránska planina a členovia expertnej skupiny boli oboznámení so zhodnotením doterajších návrhov riešenia manažmentu biotopov hlucháňa hôrneho v CHVÚ Muránska planina – Stolica (okrajovo spomenutá problematika aj ochrany biotopov tetra hoľniaka).

Na piatom zasadnutí pracovnej skupiny (28. mája 2021) bol prezentovaný stav prípravy programov starostlivosti o CHVÚ, predovšetkým Veľká Fatra, Malá Fatra, Tatry a Volovské vrchy, kde bola podrobná diskusia k jednotlivým navrhovaným opatreniam. Predmetom diskusie bolo prikrmovanie a vnaďenie v biotopoch hlucháňa hôrneho, kde je potrebné individuálne posúdenie a ponechanie minimálne 10 m³ mŕtveho dreva na hektár lesného pozemku a na potrebu rozvoľnenia porastov aj pod 0,7. Ocenený bol jednotný prístup k monitoringu hlucháňa i hoľniaka a posun v príprave schémy pre hlucháňa hôrneho v rámci Programu rozvoja vidieka.

2. Vyhodnotenie finančných nákladov na realizáciu programu záchrany za roky 2018 – 2022

Finančné prostriedky boli hradené nielen vo vlastnej réžii prevažne z plánu hlavných úloh ŠOP SR, ale aj z viacerých rozpočtových úloh, Programu LIFE a OP KŽP.

Opatrenia	Vynaložené výdavky (EUR)	Poznámka
V oblasti legislatívy	0	
V oblasti praktickej starostlivosti	5 000	
V oblasti monitoringu	10 000	Ide o personálne náklady zamestnancov ŠOP SR/súčasných správ NP na priebežné zisťovanie stavu populácie a na nastavenie siete TML. Realizácia monitoringu na TML až v od r. 2023.
V oblasti výchovy a spolupráce s verejnosťou	5 000	Ide o personálne náklady zamestnancov ŠOP SR/správ NP, ktorí realizovali aktivity v danej oblasti.
V oblasti záchrany ohrozeného chráneného druhu v podmienkach mimo jeho prirodzeného stanovišťa (ex situ)	0	
Celkovo	20 000	

3. Zhrnutie

Hlavným cieľom programu záchrany tetra holniaka na roky 2018 - 2022 bolo **zabezpečenie prežitia populácie tetra holniaka na území Slovenska a postupné zvyšovanie jeho populácie na úroveň priaznivého stavu**, a to prostredníctvom realizácie opatrení zameraných na zastavenie straty, zlepšovanie kvality a postupného rozširovania vhodných biotopov.

V r. 2018 – 2022 populácia tetra holniaka prežila, zlepšilo sa poznanie jej stavu, nedošlo však ku zvýšeniu početnosti. V čase vymedzovania sústavy CHVÚ bol odhadovaný počet 550 kohútov, z čoho 501 (91 %) bolo v navrhovaných v CHVÚ (Rybanič et al. 2003). Následne, v dôsledku viacerých faktorov, skoro vo všetkých CHVÚ došlo k poklesu až zániku lokálnych populácií tetra holniaka. Dočasne stabilný stav druhu je len v CHVÚ Nízke Tatry.

Súčasnú populáciu tetra holniaka na Slovensku (r. 2023) odhadujeme na základe expertného odhadu a výsledkov čiastkového zisťovania populácie na 618 – 900 jedincov. Mierny nárast počtu jedincov v porovnaní s početnosťou uvádzanou v r. 2018 (445 – 851 jedincov) odôvodňujeme podrobnejším monitoringom a lepším poznaním, nie nárastom populácie. Za obdobie 2008 – 2012 bol krátkodobý populačný trend tetra holniaka (za posledných 12 r., 2000 – 2012) stabilný a dlhodobý trend (od r. 1980) bol hodnotený ako klesajúci. Za obdobie 2013 – 2018 bol krátkodobý populačný trend (r. 2007 – 2018) stúpajúci a dlhodobý klesajúci (Černecký et al. 2019). V oboch prípadoch ide o údaje, ktoré Slovenská republika predložila Európskej komisii podľa článku 12 smernice Európskeho parlamentu a Rady 2009/147/ES z 30. novembra 2009 o ochrane voľne žijúceho vtáctva v platnom znení.

Opatrenia pre splnenie cieľa sa podarilo plniť čiastočne, jedine opatrenie na nastavenie monitoringu a opatrenie na zmenu platnosti programu záchrany bolo splnené v plnom rozsahu.

Opatrenia na zlepšenie biotopov, prepojenie lokalít výskytu a na elimináciu faktorov ovplyvňujúcich populáciu druhu boli realizované len v niektorých častiach, najmä v NP Muránska planina a NP Veľká Fatra. Boli **schválené programy starostlivosti 3 z 10 CHVÚ, kde je tetra holniak** predmetom ochrany a došlo k zmene právneho rámca ochrany prírody i lesného hospodárstva, ako aj k vyhláseniu zonácií niektorých chránených území, kde sa tetra holniak vyskytuje. Bola **schválená zonácia NP Muránska planina a zverejnený zámer zonácie NP Veľká Fatra**, čím tu začala platiť 2 ročná predbežná ochrana. Zonácia NP je pre zlepšenie ochrany biotopov tetra holniaka veľkým prínosom, vzhľadom na značný prekryv NP a CHVÚ.

Nedošlo však k zvráteniu negatívneho vývoja populácie tetra holniaka. Aj v najaktuálnejšom červenom zozname (Lešo et al. in prep.) je klasifikovaný naďalej ako silne ohrozený druh (EN – Endangered), rovnako ako v predošlom červenom zozname vtákov Slovenska (Demko et al. 2013). Hlavným dôvodom je, že v týchto veľkoplošných chránených územiach tetra holniak obýva prevažne sekundárne ekosystémy (horské a subalpínske lúky), ktoré vznikli premenou pôvodných lesných a kosodrevinových porastov. Na všetkých územiach došlo v posledných desaťročiach k výraznej zmene využívania týchto pozemkov, predovšetkým k zastaveniu alebo výraznému ústupu pastvy, prípadne kosby. V dôsledku toho na lokalitách nastúpila sekundárna sukcesia, dochádza k postupnému zarastaniu týchto lúk, čo je hlavnou príčinou znižovania a zhoršovania kvality vhodných biotopov pre tetra holniaka. K prechodnému nárastu rozlohy vhodných biotopov pre tetra holniaka došlo len v CHVÚ Nízke Tatry, kde v dôsledku veľkoplošných asanačných ťažieb vznikli v blízkosti hornej hranice lesa nové rozsiahle rúbaniska alebo v malej miere aj nespracované disturbované plochy. Tieto plochy sú však pre tetra holniaka zaujímavé len v iniciálnych štádiách, pričom v súčasnosti na veľkých plochách zarastajú a pre druh sa stávajú opäť nevhodné. CHVÚ Nízke Tatry sú jediným územím, kde sa populácia tetra holniaka v posledných rokoch dočasne stabilizovala. Vo všetkých ostatných veľkoplošných chránených územiach pokračuje pokles populácie. Hlavným dôvodom je, že sa nevykonávajú takmer žiadne aktívne veľkoplošné manažmentové opatrenia zamerané na zachovanie vhodných biotopov pre tetra holniaka. Vo všetkých chránených

územiach navyše dochádza v posledných desaťročiach k zvyšovaniu turistického ruchu a rozširovaniu turistickej infraštruktúry, v dôsledku čoho výrazne narastá vyrušovanie (napr. budovanie nových vlekov a lyžiarskych tratí, rozvoj skialpinizmu, jazda na lyžiach vo voľnom teréne).

Z vyššie uvedených dôvodov je nevyhnutné **pokračovať v opatreniach na zastavenie straty vhodných biotopov, zlepšenie kvality existujúcich vhodných biotopov a ich postupné rozširovanie, ako aj zabezpečenia prepojenosti vhodných biotopov.** Rovnako je nevyhnutné pokračovať v realizácii monitoringu, ktorý začal v r. 2023 na tokaniskách tetra holniaka, ako aj naďalej obmedzovať ľudské vyrušovanie na tokaniskách.

Cieľ je zlepšiť stav, zastaviť resp. zvrátiť nepriaznivý trend vývoja populácie (zastavenie poklesu a stabilizácia) populácie tetra holniaka v rámci celého areálu jeho rozšírenia na Slovensku, ako aj opatrenia na ďalšie obdobie sú súčasťou **návrhu programu záchrany tetra holniaka na roky 2024 - 2033**, ktorý vypracovala ŠOP SR spolu s autorským kolektívom. **Kľúčové bude zapojenie resp. participácia dotknutých subjektov – užívateľov, vlastníkov pozemkov do prípravy opatrení a do ich realizácie.**